

Sipos Erzsébet

Hadigyámolt lettem

Kétféle hadifogoly létezik, az egyik örökre magába folytja hazatérve az emberi szenvedések, megaláztatások minden kínját, a másik folyton erről beszél. Családban mindkettőre akadt példa.

Nővérem anyósát sváb származása miatt hurcolták el fiatalon két éves kislány mellől málenkij robotra. A környékről összeszedett embereknek azt hazudták, hogy a debreceni gyufagyárba mennek dolgozni, de a vonat a Moszkva alatti szénbányáig meg sem állt. (Megjegyzem, Debrecenben soha nem volt gyufagyár). Történelemtanárként sokszor faggattam erről a keserves fogságról Cili mamát, mint a kevesekhez tartozó túlélőt, de rögtön sürgős dolga akadt a padláson, pincébe, a kert alján. Annyira megfélemlítették őket, hogy soha senkinek nem beszélt életének erről a korszakáról. Csak évtizedekkel később jelenhetett meg róluk dokumentumkönyv, de ő már ezt nem érte meg.

Az apám katonaként esett orosz hadifogságba, s ő viszont soha nem tudta feldolgozni az ott ért szenvedéseit. Vasárnapi ebédnél, társaságban, krumpliásáskor, mindenről eszébe jutott valami a fogságból.

Amikor lefogyva, kopaszra nyírva, rongyosan hazaérkezett a Hadifogolygondozó Kirendeltségen kapott papírokkal és a tetűmentes igazolással, még volt valami a zsebében. Egy kis könyv alakú fadobozka. Egyik rabtársa faragta a lágerben hálából neki. Az elejére egy körbekerített, láncra vert gólyát vésett, az évszámot és azt a szót: „EMLÉK”.

Az elmés kis szerkezet, a „kis könyv” gerince eltolható, és belül az üreges dobozkában szépen elfért a kincsek számító cigaretta. Hogy apám miként jutott néhány szál valódi cigarettához, sokszor elmesélte. Mint női-férfi fodrász időnként utasítást kapott, hogy a fogva tartó szovjet tiszték feleségeinek frizuráját is csinálja meg. Ilyenkor minden tudományát, ügyességét bevetette, hogy elégedettek legyenek vele, s munkájáért néha cigarettát, keveske kenyeret kapott.

Visszatérve a barakkba aztán ő volt a „király”. A cigarettáért sokan a kiszabott fejadag élelmüket is képesek voltak odaadni, pedig állandóan éheztek és fáztak. A koszt nem volt változatos: fagyott krumpli, marharépa, esetleg cékla és a mosléknak számító csalán- és korpaleves, amelyről apám elmondta, ajánlatos volt a sorvégére állni, mert a hatalmas üst alján sűrűbb volt az étel, táplálóbb. Ez egyike volt túlélési praktikáinak, mert mindenáron haza akart jönni. A szökést is megpróbálta, elkapták és irgalmatlanul megverték a „kurva magyart.” Túlélte. A tífuszba azonban majdnem belehalt. Valamilyen romlott halat evett, s nagyon megbetegedett tőle. Úgy megutálta egy életre a halételeket, hogy itthon a jelenlétében halat pucolni, enni nem is lehetett, még a szagát sem bírta elviselni.

Sok mindent nem tudott elviselni. A fogságból hazatérve az volt a legfájóbb, hogy az ajtóban állva az anyja sem ismerte meg, s odaszólt nagyapámnak: „András, kérdezd meg, mit akar ez az ember!” Az apám elfordult, és sírva fakadt, pedig kemény ember volt. Én soha nem láttam sírni. Mikor nagyanyám feleszmélt, azzal kezdte, hogy csak tejet igyon, féltette, hogy túleszi magát, mert pont ebédelték, és hús volt az asztalon. Filmbe való jelenet, de így történt. Mint az is igaz, hogy megjárta a háború poklát, és az erről kapott igazolások, dokumentumok bemutatásával lettem hadigyámolt. Ezeket a papírokat 72 éve őrizgeti a család a dobozkával együtt.

A törvény szerint hadigyámoltnak tekinthető az is, akinek szüleit a háborúban jogtalanul fogva tartották, és ott tartós egészségkárosodást szenvedett. Az apám pedig súlyos tüdőbajjal és egyéb betegségekkel tért haza, ami egész életére kihatott. Foglalkozását sem tudta folytatni.

A szenvedést pénzzel megváltani nem lehet. A testi sérüléseknél fájóbbak a lelki traumák. A hadigyámoltnak bizonyos összeg jár, amit én is megkaptam. Jól jött ez a pénz. Pontosán ennyi hiányzott a tetőcsere kifizetéséhez. Az apám küldte odaátrol.

Gál Lehel alkotása